

(Hely)történetek

Gróf Károlyi Lászlóval Szöllősy Marianne beszélget*

– Gyermekkorából mire emlékszik, gróf úr? Milyen volt az élet a kastélyban?

– Tizenhárom éves voltam, mikor kényszerűségből el kellett hagynom az országot, így mindenre nagyon jól emlékszem. Fóton születtem, itt volt az otthonom, bár sokszor, főleg nyáron, fönn éltünk a Zemplénben, Lászlótanyán – egy vadászkastélyban –, közel Füzér-radványhoz. Gyermekkoromban Fót és Újpest összetartozott, egy terület volt, már csak azért is, mert az egybefüggő

földterület apámé volt. Nagyon sokat jártunk Újpestre több okból is. Káposztásmegyeren volt a tehenészet, októberben és novemberben a palotai erdőben gyűltek össze a falkák a nagy rókaavadászatokra. A mai Újpest területén működött a Clarisseum, a Stephaneum és a kórház, ahová nekem nagyanyámmal vagy később apámmal legalább évente egyszer el kellett mennem. Utáltam odamenni, mert először is rendesen fel kellett öltözni, rendesen kellett viselkedni, és a többi.

– Milyen alkalmak voltak ezek?

– Különböző hivatalos rendezvényekre, ünnepségekre mentünk, ahol apám felszólalt, nekem pedig illedelmesen kellett viselkednem az ünnepségek alatt. A kórházban is sokszor megfordultunk, ha valamilyen baj, betegség adódott. A fülem fáj, mandulámat kivették, akkoriban Sándor doktor volt a főorvos, vele nagyon közeli barátságba került a családnak. Így Fót és Újpest együtt volt az otthonom.

– Mivel teltek egy ifjú ember hétköznapijai ebben az időben? Nyilván járt iskolába, voltak kedvenc időtöltései.

– Nagyon szigorúan nevelt az apám, az első két elemi osztályt magántanulóként itthon végeztem el, egy tanítónő járt hozzám, s vizsgáznom kellett a falusi iskolában. Már ekkortól tanultam lovagolni, apámmal sokszor jártam a birtokra lovaskocsival. Kilenc-tíz éves koromtól nyaranta két hetet a földeken dolgoztam aratáskor. Kemény gyermekkorom volt, de nagyon élveztem. 6-kor keltem, saját ágyamat nekem kellett rendbe tenni, annak ellenére, hogy 25-30 cseléd dolgozott a kastélyban. Kicsit csodálkoztam, hogy miért az én dolgom ez. Viszont mikor az istállóba értem, már felnyergelve várt a lovam, az istállófiúk gondoskodtak róla akkor is, mikor befejeztem a lovaglást. Megtanultam ágyazni, de nem tudtam nyergelni. A sors fintora, hogy jóval később Argentínában tanultam meg a loápolást, nyergelést s egyébeket. Szégyelltem is eléggé magam miatta.

* Vendéglátónk: gróf nagykárolyi Károlyi László (Újpest Díszpolgára), az Újpestet alapító gróf Károlyi István leszármazottja. Felvéve: Fóton a kastélyban és a katolikus templomban. Újpest Televízió, 2008. május 16.

– Nem egyedül volt gyerek a családban, testvérei is hasonló szigorban nevelkedtek?

– A húgom, Boriska egy évvel fiatalabb, két öcsém közül Ede öt évvel, András tíz évvel fiatalabb, ők még kicsik voltak akkoriban. Húgom is szigorú napirenddel, de persze más feladatok között nevelkedett.

– Az első évek után hová került iskolába, gróf úr?

– A két elemi után egy évig Budán jártam iskolába, mert akkor restaurálták a kastélyt. Kiköltöztünk a földszinti termekből, ahol a nagy ebédlő, a szalonok, a fogadóterem helye volt, és a könyvtáré. A könyvtárra különös gonddal vigyázott apám. Folyamatosan karbantartották az ott lévő képeket, régi könyveket, állandó 18 fokos hőmérséklettel tulajdonképpen zárva tartották. A restaurálás után a földszintet csak igazán nagy fogadások alkalmával nyitottuk meg, bár ebből nagyon kevés volt a háborús években. Az első emeletet használtuk ezután elsősorban, ide több fürdőszobát is építettek. Az építkezés miatt laktunk Budán, a Csemegi utcába jártam iskolába. A következő évben visszaköltöztünk Főtra, s az itteni iskolába írtak be. Hamarosan kivettek a szüleim, mert úgy látták, túl sok barátom van, keveset tanulok, mással megy el az idő. Egy angalföldi iskolába írtak át, úgy tudom, megvan még az épület a Váci úton, ha innen megyünk, a bal oldalon. Tanítsanak mőresre ott – mondták. Egészen megszerettem a bejárást, bár nem volt egyszerű. 6-kor keltem, kísértáltam a fóti vasútállomásra vonatozni, majd aztán Újpestről villamossal az iskoláig. Szóval tömegközlekedéssel. A következő évtől Pannonhalmára kerültem kollégiumba. Három osztályt végeztem, negyedikben már menekülnünk kellett.

– 1944-ben nem az egész család ment el Magyarországról, ugye?

– Anyámmal és a testvéreimmel mentünk a Szudétákba, anyám egy fivéréhez, 1945 júliusában a csehek elzavartak onnan is bennünket, az amerikai zónába mentünk. Egy év múlva anyámék hazajöttek Magyarországra, én pedig Svájcba mentem középiskolába, leérettségiztem, kereskedelmi végzettséget szereztem.

– Mi történt a családdal itthon? Meddig tudták kezelni a helyzetet?

– 1945-ben a nagybirtokok száz százalékát államosították, mindent elvettek. Azonban apámnak sikerült valahogy fű alatt visszaszereznie a füzérradványi kastélyt a parkkal együtt, mely 14 hektár – ma is a kastély parkját képezi. 1938 óta kastélyszállóként működött, európai hírnévre tett szert mint gyógyszálló. Ezt is elvették, de mint mondtam, apám valahogy vissza tudta vásárolni, s anyámmal együtt működtették 1948-ig. Akkor megint elvették, őket kilakoltatták. 1949 végén sikerült Graznál az erdőn keresztül Ausztriába szökniük. Két évig Franciaországban éltek, majd ők is kivándoroltak Argentínába.

– Mit tudtak magukkal vinni, egyáltalán volt erre lehetőségük? Miből tudtak új életet kezdeni?

– Csak hátizsákkal menekültek. Én már akkor Argentínában éltem, kerestem számukra megélhetési lehetőséget. Szállodaüzemeltetéshez hasonló foglalkozás után néztem, gondoltam, már beletanultak az ilyen munkába. Találtam 500 km-re Buenos Airestől a tengerparton egy egészen új strandon egy kis házacska. Elég látogatottá vált a hely a nyári szezonban, mely ott decembertől ápriliséig tart. Kibérelték, s anyám tortát kezdett sütni a vendégeknek. Nagy sikere lett. Két-három évig nagyszerűen működött, ebből tudtak szintén ott a strandon felépíteni először egy vendéglőt, majd egy fogadót s végül egy kis

hotelt. Pipacsnak nevezték el. Nem volt szerencsés a névválasztás, mert nem tudták kimondani a helyiek – Pipaxnak nevezték, de nem baj –, nagyon híres lett, még élőzenés bárral is kiegészült. Az 1950-es évek végén már tartottak lovakat, vadászkutyákat, vadászni jártak a dűnék szárazföld felőli oldalára. Édesapám egy nagyon szép kertet alakított ki a hotel körül, azt mondta: most egész piciben megcsináltuk, amit elvesztettünk Magyarországon. Az akkori falucskából mára város lett, s ma a Károlyi Pipacs Múzeum működik a régi szállodában.

– *Egy kis kárpótlás az elvesztett hazáért. Miért éppen Argentínát választották, hogyan került, gróf úr, éppen oda?*

– Körülbelül 25 millió ember emigrált akkoriban. Az emigránsokat befogadni hajlandó országok az Egyesült Államok, Brazília, Argentína és Ausztrália voltak. 1948-ban beadtam a papírokat az összes szóba jöhető országba, s az argentin engedély jött meg először. Így ott kötöttem ki, s ezért jöttek ők is utánam. Édesanyám egyik testvére és családja is odakerült, s más ismerősök is éltek ott, ez volt a közvetlen oka.

– *Egy fiatalember hogyan tudja megvetni a lábát egy teljesen új környezetben, ismeretlen körülmények között?*

– Nem egyszerűen, nem tudtam spanyolul, kereskedelmi végzettségem volt, ezzel elhelyezkedni nem lehetett. Kicsit több mint fél évig cementes zsákokat cipeltem mint segédmunkás, egészen addig, míg meg nem tanultam a nyelvet. Ezután kereskedelmi cégeknél sikerült munkát kapnom. Sokat gondolkodtam a dolgon, hogy miért, de rövidesen továbbálltam. Bár egész jól alakult az életem Argentínában, de kalandvágyból Chilébe mentem. Egy halászbárkán dolgoztam, jártuk a tengert egészen a Tűzföldre és vissza. Ezt is meguntam, Peruba utaztam a barátaimmal, vonzott az őserdő, a vadászat. Először ott is egy kereskedelmi cégnél vállaltam munkát, hogy az őserdei vállalkozásomhoz pénzt keressék. Sikerült összeszednem a szükséges anyagiakat: a saját mellé bankkölcst is kaptam, s a Felső-Amazonas vidékén egy kávéültetvény működtettem tíz évig. 1960-ig nagyon jól ment, akkor a kávé világgiazi ára lezuhant, s mivel az ültetvény az erdő közepén volt, a szállítást nagy költséggel tudtam csak megoldani, s így már nem versenyezhettem a többiekkel. Ott kellett hagynom 12 év után úgy, ahogy volt. Később még visszamentem megnézni, mi lett a szép kis házzal és a földdel. Az őserdő visszavette. Sajnos a nyolcvanas, kilencvenes években az a vidék a kokatermesztés és -gyártás központja lett, miután az állítólagos fölkelők átvették az irányítást arrafelé. Most, úgy tudom, normalizálódott már a helyzet, szeretném még egyszer megnézni.

– *Testvérei szétszéledtek, Londonban, Washingtonban éltek. Ede öccse sokáig Bécsben lakott és dolgozott. Egészen közel a szülőföldhöz. Hogyan lehetett a honvágyat feldolgozni, ha volt ilyen?*

– Érdekes és összetett kérdés. Honvágyunk tulajdonképpen nem lehetett. 1948-tól fogva az otthon, amit annak neveztem, nem létezett. Aggódtunk azonban azokért az emberekért, akiket itt hagytunk. Az akkori körülmények közé nem akartunk visszajönni, sőt nem is gondoltuk, hogy valaha is visszatérhetünk és itt folytathatjuk az életünket. Édesapám nagyon szerette a hazáját, soha nem mondott semmi rosszat még az akkori kormányról sem. De mi nem élhettünk itt. Honvágy az elhagyott régi életünk után volt, s ebből tudtunk meríteni az emigrációban is.

– *Hogyan született meg a gondolat, hogy végül csak visszajött, gróf úr?*

– Angliában szintén mozgalmas, kalandos életet éltem, állandóan utaztam a világ sok-sok részébe. Angol üzleti csoportokat és érdekeltségeket képviseltem a harmadik világ országaiban. Közép- és Dél-Amerikában, Közel- és Táv-Keleten, Afrikában is megfordultam. Az iraki háború idején az általam képviselt üzleti lehetőségek lecsökkentek az ázsiai területeken, s kicsit több időm jutott tervezgetni. 1996-ban, a 65. évemhez közeledve, jó kalandnak ígérkezett, hogy itt új életet kezdjek. Mindig magyarnak éreztem magam, annak ellenére, hogy angol és perui passzusom is van – s tudom, hogy ezekkel az országokkal szemben kötelezettségeim vannak, mert befogadtak és lehetőségeket adtak számomra. Viszont itt születtem, tehát ez az igazi hazám.

– *Mi volt a konkrét ok a visszatérésre?*

– 1993-ban a gyermekközpont felvette Károlyi István nevét, kapcsolatunk így kezdődött, meghívtak, és eljöttünk a névadó ünnepségre. A gyermekváros főljánlotta, hogy beköltözhetünk a kastélyba, a feleségemet, Erzsébetet felkérték, legyen a gyermekközpont fővédnökője. Erzsébet ezután egyszer vagy kétszer el is jött, tetszett neki a munka, ezért gondoltam, megtalálhatjuk a helyünket újra Fótón.

– *Milyen állapotban találták a kastélyt?*

– Érdekes módon még mindig úgy látom a kastélyt, a parkot és Újpestet is, ahogy volt. Ötven évig voltam távol, nem láttam az átmenetet, valószínűleg, ha maradtam volna, teljesen másképp szemlélném a dolgokat. Nekem a régi képek vésődtek a tudatomba, sőt a parkban levő kis ösvényekre is pontosan emlékszem. A református templom (amely sokkal öregebb, mint a mi katolikus templomunk) harangja minden órában megszólalt, csengése a fülünkben maradt, anyám is sok-sok éven át emlegette. Persze ténylegesen nagyon rossz állapotban találtuk a kastélyt, sajnos még ma sem sokkal jobb. Ezt az általunk használt részt rendbe tudtuk hozni, alapítványt hoztunk létre, hogy berendezhessük, múzeumot alakítottunk ki, s célunk, hogy így maradjon utánunk is.

– *A Fóti Károlyiak Alapítvány azért jött létre, hogy a még fellelhető Károlyi-emlékeket, -javakat összegyűjtse. A családban megőrzött tárgyak, dokumentumok nyilván nem jelentenek nehézséget, de az itt maradtakból kerül vissza valami?*

– Nagyon nehéz, kisebb tárgyak előkerülnek természetesen. A nemzeti kincsnek számító festmények, használati tárgyak, melyeket még mielőtt külföldre menekült, sikerült letétben elhelyeznie az apámnak, különböző múzeumokban azok is megvannak, de csak egy része látható. A hadtörténeti múzeumban van a Károlyi-huszárezredről festett kép, boldogok vagyunk, mert szépen állították ki. A ma érvényes törvények szerint a kastélyban talált tárgyak az ingatlan tulajdonosát illetik meg. Nagyon sok mindent elástunk a parkban, mielőtt elmentünk, persze nagy részét már megtalálták mások. 1972-ben anyámnak megengedték, hogy kiássák, s amit találnak, engedéllyel kivihessék. Ha ma találnánk bármit a parkban, az jelenleg az államé lenne, mert a kastély állami tulajdon. A múzeumban most látható tárgyak füzerradványi kastélyunkból kerültek ide. A sátoraljaújhelyi kórház működött benne, s kiköltözésükkor magukkal vitték az ott talált tárgyakat. Körülbelül másfél év alatt sikerült visszaigényelnem az egészségügyi minisztériumon keresztül régi eszközeinket az alapítvány számára. Az a szék, amelyen most ül, az alapítványé, nem a mienk. Persze ez is nagy öröm, mert így itt marad, és nem vihetik el.

– Azokat a relikviákat, melyeket a család helyezett el a háború pusztításai elől a Szépművészeti Múzeumban, az Iparművészeti Múzeumban vagy a Széchényi Könyvtárban, vissza lehet-e szerezni valamilyen módon legalább letétbe?

– Igen, van esély rá, szorgalmazzuk már tíz éve, de meg kell vallanom, hogy jobban is szorgalmazhattuk volna, azonban saját magunkat is fenn kell tartani, így rengeteg egyéb feladatunk is van. Még dolgozom az angol cégemben, amely a pénzt termeli. Mindig mondom: degradáló dolog, hogy 77 éves koromban még talpalni kell. Inkább lovagolnék és vadásznék egész nap, de ehelyett naponta 8 órát dolgozom a cégem részére. Remélem, hogy sok mindent vissza tudunk szerezni lassan, nem saját magunk számára, hanem hogy visszakerüljenek a dolgok eredeti helyükre, Főtra és Füzérradványba. Minden erőnkkel ezen leszünk.

– Említette, hogy a kastély jelenleg is felújításra szorul. Kívülről különösen látszik, beázások, vakolatpergés, a fából készült épületelemek pusztulása szembetűnő. A karbantartás jelenleg az állam feladata lenne. Az alapítvány megtenné, ha lehetősége lenne rá, van esély a kezelési jog megszerzésére?

– Már tíz éve hajtogatom ezt is, hogy az alapítvány és a család is támogatná, meg tudnánk birkózni a feladattal, ha megvan hozzá a jogi keret. A pénzeszközök is rendelkezésre állnának a tatarozáshoz, a kastély üzembe tételéhez, ha megfelelő törvényes lehetőséghez jutnánk.

– Az alapítvány és személy szerint Önök is végeznek támogató tevékenységet Újpesterrel kapcsolatban, csakúgy mint a régebbi időkben. Gondolok itt iskolákra, olyan kezdeményezésekre, amelyek elsősorban a hagyományápolással foglalkoznak.

– Főleg a feleségem foglalkozik ezekkel a tevékenységekkel, támogatjuk a Károlyi István Gimnáziumot és az Erkel Gyula Zeneiskolát, büszkék is vagyunk rájuk, nagyon jól működnek. Sokkal többel szeretnénk támogatni a Clarisseumot, hosszú ideig reméltük, hogy a Stephaneum idősök otthona visszaállítása is lesz lehetőségünk. Sajnos még nem sikerült, lassan mennek a dolgok. Feleségem ápolja a kapcsolatot az újpesti városvezetéssel, igyekszünk segíteni, ahol tudunk. Erzsébet azt mondja, a jótékonyági és támogatói munkához kicsit több pénz kellene, így tovább kell dolgoznom.

– Eddig a munkáról beszéltünk, ettől eltekintve, hogyan telnek a napjai, gróf úr?

– Mindennap lovagolok, bár az utóbbi napokban sajnos nem nagyon jutott rá időm. Télen is mindig baj van, mert jeges vagy sáros az út, de a lovat mozgatni kell – naponta két órát töltök vele, mert természetesen most már saját magam nyergelem a lovat, s még le is csutakolom, mert már megtanultam. Másik szenvedélyem a vadászat, Főton is tagja vagyok egy társaságnak, Füzérradványban saját vadásztársaságot vezetek, igyekszem minden időt kihasználni. Boldog vagyok, hogy megtehetem. Ha valamiről is álmodoztam az ötvenéves emigráció alatt, az az volt, hogy egyszer itthon lovagolhassak és vadászhattak.

– Újpest alapítója gróf Károlyi István, és leszármazottai a főtí templom altemplomában nyugszanak, megkérném, kísérjen el minket, hogy tisztelgünk el előttük.

– Természetesen, nagyon szívesen, mindaddig, míg visszajöhetnek – teszi hozzá nevetve.

